

Overweging zondag 21 september 2025

25^e zondag door het jaar

Lezingen: Amos 8, 4-7, I Timoteüs 2, 1-8 en Lucas 16, 1-13

De profeet Amos was een schapenfokker en een vijgenkweker in de achtste eeuw voor Christus in Juda. Omstreeks 750 voor Christus was het bijbelse volk verdeeld in twee koninkrijken, Juda in het zuiden en Israël in het noorden. Israël verkeerde in een hoogconjunctuur. Er was internationale handel, bloeiende veeteelt en wijnbouw. Na militaire overwinningen stroomde de oorlogsbuit naar de hoofdstad Samaria. Echter, alleen de rijken profiteerden daarvan, zoals de handelaren. Het gevoel van solidariteit met minder bedeelden nam af en schuldslavernij nam toe.

Amos kreeg visioenen over de verloedering van het noordrijk en voelde dat hij de stem van God moest laten horen. Hij voelde zich zeer betrokken bij de arme boerenbevolking die het beste deel van hun oogst moesten afstaan aan de koning. Hij werd daarom ook wel de rode profeet, de profeet van Gods rechtvaardigheid genoemd.

Vandaag zou Amos ongetwijfeld ook de rijke landen op de korrel nemen: ze leven alsof er niets aan de hand is. Terwijl er dagelijks duizenden kinderen en volwassenen sterven van honger en mensen verward zijn in uitzichtloze oorlogen. Er is overvloed bij een kleine bovenlaag, 80 procent leeft in armoede in de Derde wereld. En ook om ons heen zijn nog steeds voedselbanken en kledingmagazijnen nodig.

De rol van een visioen zien we ook bij Martin Luther King die door een innerlijke stem werd aangezet om op te komen voor rechtvaardigheid tussen witte mensen en mensen van kleur. De Duitse theologe Dorothee Sölle baseerde zich aan het eind van de negentiende eeuw in haar gedichten op het visioen van Johannes: ik zie een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, zonder oorlogen en geweld en zonder mensen die honger hebben. "Een volk dat geen visioenen kent, verwildert" is een uitspraak van haar.

Terug naar Amos. De rijke handelaren moeten wachten met verkopen tot de nieuwe maan voorbij is. Dat is het begin van de maand wanneer Gods dankfeesten worden gevierd. Het liefst hadden ze doorgewerkt. Ze drijven de prijs omhoog door een weegschaal te gebruiken waarbij 9 ons een kilo aangeeft. De klant die niet kan betalen wordt verkocht als slaaf voor een handvol geld en de arme slechts voor een paar schoenen.

Dat is wel het toppunt van uitbuiting en het ontkennen van iemands waarde. God veroordeelt dit gedrag en zal het bij de heerlijkheid van Jacob nooit vergeten. Bij Jacob? Hij had zijn broer Esau bedrogen om het eerstgeboorterecht te krijgen van zijn vader Isaak. Veel later krijgt hij spijt en verandert hij ten goede.

Elkaars waarde zien is de hedendaagse gedachte van het project van Enis Odacis, islamitisch humanist, en de predikant Herman Koetveld. Zij hebben elkaars vieringen bezocht om zo meer begrip voor elkaar op te kunnen brengen en ook andere mensen dichter bij elkaar te brengen. In het boek Spiegelreis vertellen ze over hun ervaringen. Over de grenzen van religies kijkend proberen ze bruggenbouwers te zijn.

De eerste brief van Paulus aan Timoteüs uit 65 na Christus bevat een reeks vermaningen aan ambtsdragers. Timoteüs wat betekent: “Hij die God eert” kwam uit het huidige Turkije. Tijdens de eerste missiereis van Paulus bekeerde Timoteüs zich tot het christendom en werd hij diens leerling en medewerker. Hij was verlegen maar ‘waarachtig in het geloof’. Hij had leiderscapaciteiten en verving Paulus bij belangrijke gebeurtenissen als dat nodig was. In Efese voorkwam hij als bisschop een leer die afwijkend was en samen met Paulus evangeliseerde hij Korinthe. De vermaningen uit deze brief gaan over het gebed. Het gebed moet universeel zijn en gericht op alle mensen, niet alleen op koningen en overheden zoals blijkbaar de gewoonte was. De waarheid van God is voor iedereen, ongeacht rang of stand. De rechtvaardigheidsgedachte, van Amos, een waardig leven voor iedereen, vinden we hier terug.

Lucas schreef zijn evangelie rond 70-80 na Christus. Het evangeliefragment van vandaag gaat over de onrechtvaardige rentmeester gevolgd door een aantal losse uitspraken van Jezus.

Een rentmeester, de zaakwaarnemer van een rijke eigenaar, had in de tijd van Jezus een grote zelfstandigheid. Hij mocht goederen van zijn meester uitlenen en er voor zijn baas rente voor vragen. De onrechtvaardige rentmeester overvraagt de mensen door voor hemzelf ook een rentepercentage door te berekenen. Zijn baas roept hem daarvoor ter verantwoording en ontslaat hem wegens fraude.

Na zijn ontslag laat de rentmeester schuldbrieven veranderen, een schuld van honderd vaten olie wordt vijftig, een schuld van honderd maten tarwe tachtig. Hij haalt zijn eigen rentepercentage van de schulden af, zijn meester krijgt precies wat hem toekomt. Hij hoopt zo nieuwe vrienden te maken die hem later zullen opvangen omdat hij niet geschikt is om het land te bewerken of om te bedelen.

Wordt deze rentmeester ons nu ten voorbeeld gesteld of juist veroordeeld?

Niet zijn oorspronkelijke onwettige handelen maar het corrigerende handelen dat hij in tweede instantie laat zien draagt goedkeuring weg. We moeten met beleid omgaan met het bezit dat ons ten deel komt lijkt de bijbelse boodschap van vandaag.

Er zijn in dit fragment een aantal sleutelwoorden. Het woord Mammon betekent geld, rijkdom in negatieve zin, het is de geldduivel, de god van de heb. Deze wordt vaak in 1 adem genoemd met het tweede sleutelwoord: onrechtvaardig. Toen de onrechtvaardige rentmeester met overleg omging met het geld dat hem ter beschikking was gesteld en schulden verminderde werd hij betrouwbaar. En de meester hervond zijn vertrouwen in hem. Als hij betrouwbaar wordt in het kleine, is hij ook geschikt voor het grote, voor het waarachtige goed van het Rijk van God, zegt Jezus dan.

Hoewel Jezus in regel 1 zijn leerlingen aanspreekt, lijkt hij hiermee primair de farizeeën op het oog te hebben. Ze moeten geen slaaf worden van hun werk of bezit. Wie willen zij dienen, God of de mammon, hun egoïsme? Jezus laat hen, de leerlingen, en ook ons vandaag daarover nadenken. Kunnen wij leren van de verandering van de rentmeester? Gaan we voor de ijzeren wetten van de economie of voor de mens?

Armen dienen en hen tot vrienden maken en de onrechtvaardige Mammon de baas blijven, is goed. Aan sociaal financieel gedrag verbindt God zelfs een belofte. Door iets goeds met je geld te doen kun je vrienden maken. Zij nemen je, indien nodig, op in hun eeuwige tenten voor letterlijk onderdak maar ook voor figuurlijke bescherming.

Met overleg wint het goede van het kwade. Wij zijn ook rentmeesters op eigen terreinen van ons leven, werk en gezin. Of van de aarde die ons is toevertrouwd tot goed beheer voor onze nakomelingen. Zo kunnen we besluiten alleen fairtrade, biologische of tweedehands producten te kopen.

De theoloog Kees van der Kooi illustreert in zijn boek ' Een weldadige kracht' dat wij het gevoel van rentmeesterschap dat wij sinds de Franse revolutie veelal kwijt zijn geraakt weer terug dienen te vinden. Door het inzicht dat wij de aarde niet bezitten maar slechts tijdelijk beheren.

Wij zijn ook zorgdragers voor klein leed en stille eenzaamheid. Het zou goed zijn om boosheid, schuldgevoel en armoede te verminderen en onze talenten en slimheid in te zetten voor een waardig leven voor iedereen zoals Paulus aanbeveelt. Hoe zetten we ons met het rechtvaardigheidsgevoel van de profeet Amos in voor een gezonde machtsverhouding? Door te demonstreren of ons openlijk uit te spreken? Hoe gaan we voor een eerlijker verdeling van voedsel, voor kinderbescherming en ouderenzorg? Waarmee garanderen we een betrouwbare en eerlijke kerk die als instantie inspireert? Als de kerk niet dient, dient ze tot niets zei de in 2023 overleden bisschop Gaillot. Hoe tonen wij liefde en erkenning aan anderen?

Lucas zegt: Niet door God, het spirituele, aan te hangen en de Mammon, het materiële. Maar, als je de mammon met overleg en beleid inzet kun je toch God dienen. Laten we dat proberen. Amen.

Cunera Buist